

AKADEMİK EMİN ŞAHTAKHTİNSKİ HAQQINDA XATİRƏLƏR

S.B. BAĞIROV

Emin müəllim Şahtakhtinski haqqında fikirləşəndə mən həmişə onun “fenomen” nədir? sualına cavab axtarırdım. Mənim bu qısa məlumatım elə bu suala cavabdır.

Fizikanın hansı bir sahəsinə alimin taleyi onu salarsa orada qısa bir müddətə o özünü həmin yerdə doğma hiss edirdi. O, Əli Quliyevlə birlikdə elmi karyerasını başlayanda, $A^{III}B^{VI}$ növ binar yarımkəçiricilərin nümayəndəsi olan TlSe-birləşməsinin doymuş buxar təzyiqini radioaktiv izotop üsulu ilə tədqiq etmişdir.

Sonralar, Bi-Sb, bərk məhsullarının cərəyan daşıyıcılarının enerji spektrini tədqiq edəndə bu sahədə o, Əli Quliyevlə bir çox (Cds, CdSe, CdTe, Pbs, PbTe, Ag_2S , Ag_2Te), yeni elmi nəticələr almışdır.

Bi-Sb-As ərintisini tədqiq edəndə, onlar çox mühüm nəticə almışlar. Azərbaycanda radioizotop vasitəsilə yarımkəçiricilərin doymuş buxar təzyiqinin təyini sahəsində yeni elmi istiqamətin yaranması və inkişafı onların adı ilə bağlıdır. Beləliklə, bu növ tədqiqatlar nəinki yeni yaranmış yarımkəçiricilər fizikasına yeni tədqiqat istiqaməti vermişdir, həmçinin elmi tədqiqat işinin logistikasının nəticələrindən biridir. Akademik M. Şahtakhtinski digər elmi fəaliyyətinin məhsuldar hissəsi kompozit materialların fizikası ilə bağlıdır. Emin müəllimin rəhbərliyi və digər alim, mühəndislər tərəfindən kompozit pizistor və vazistor materiallarının alınma üsulları və texnologiyaları işlənib hazırlanmışdır. Kompozit polimer elementlər əsasında elektroakustik çeviricilər, akustik elektronika cihazları, hidro-akustik qəbuledici-verici antenalar, opto-akustik çeviricilər, Korotkov ton çeviriciləri, vibro və seysmoçeviricilər, dinamik təzyiq çeviriciləri və s. kimi cihazların texnologiyası işlənib hazırlanmışdır (B. Hüseynov, M. Qurbanov).

Eyni zamanda Emin müəllimin elmi rəhbərliyi altında Xüsusi Konstruktor Texnoloji Büro “Kristal” yüksək möhkəmliyə malik olan yeni polad növlərinin alınma texnologiyası işlənib hazırlanmışdır. Bu polad növləri baha olan volframsız və molibdensiz alınmışdır. Digər iş isə polad alətlərinin möhkəmliyinin artırılmasıdır. Hər iki iş ixtira (40 çox) alınmış və keçmiş Sovetlər dövlətinin 250-dən çox müəssisələrində tətbiq edilmişdir. Sonralar Emin müəllimin və f.r.e.d. Ə. Məmmədovun (Registr) XKB-da İntellektual çeviricilər əsasında yeni qurğular və cihazlar hazırlanmış və həm xalq təsərrüfatında, həm də Venera-Qalley Beynəlxalq eksperimentində istifadə olunmuşdur.

Bütün bunlar Emin müəllimin və onun tələbələrinin elmi tədqiqat işinin logistik sonuna qədər aparmağının nəticəsidir. İki məqama da nəzər salaq: keçən əsrin 70-ci illərinin əvvəlindən İnstitut rəhbərliyinin göstərişi ilə Emin müəllim İnstitutun “Kiçik Şura” adlanan qurumunun sədri vəzifəsini aparırdı. Bu qurumun vəzifəsi İnstitutda müdafiə olunan dissertasiyaların ilkin müzakirəsinə baxnaq idi, başqa sözlə Kiçik Şura sanki bil bir süzgəc kimi dissertasiyalarda olan qüsurları əvvəlcədən təmizləyirdi, elə bunun nəticəsində də 500-dən çox dissertasiya AAK-da təsdiq olunmuşdur. Mənə belə gəlir ki, Emin müəllimin individual əməyi lap çox idi, çünki onda yaradıcılıq qabiliyyətindən başqa, tənqidi yanaşma da yaxşı inkişaf etmişdi, bunun nəticəsində də o, qısa bir müddətdə “yaxşını” “pisdən” ayırırdı.

Son illərdə Emin müəllim Dünya konvensiyalarının ümumi məxrəclərinin bir mənalının eyni əsaslarını birləşdirən vahid bir cəmiyyət yaratmaq istəyirdi. Buna nail olmaq üçün o, dünyanın din xadimlərinin razılığını alan bir sənəd düzəltmək istəyirdi. Emin müəllim 40-dən çox razılıq almışdı, lakin xəstəlik bu işi yarımçıq qoydu. Çox ehtimal ki bu bəşəri patsifik bir forum ola bilərdi.

Xatirələri Azərbaycanda yarımkəçiricilər fizikasının banisi olan Həsən Abdullayevin öz şagirdi Emin müəllim haqqında bir yazısı ilə qutarmaq istəyirəm: “Onun yaratdığı orijinal qurğuların köməyi ilə selen, tellur və onların bərk məhlullarında doymuş buxar təzyiqinin temperaturdan asılılığı, eləcə də, termodinamik sabitləri haqqında alınan nəticələri yarımkəçiricilər fizikasına qiymətli elmi töhfə idi. Bu istiqamətdə aparılan sanballı tədqiqatlarla o, Azərbaycanda metallar və kompozit dielektriklər fizikası məktəbinin əsasını qoymuşdur”